

mimoevropského umění, rostoucího z téhož podstatného zájmu.

Kromě specifických českých motivací a okolností je v tom všem nepochybně i odraz a analogie obdobných jevů dominantních zejména v anglosaské mutaci syntetizmu, jak ji představovali inspirátor Laurence Binyon z Britského muzea a Američan Ezra Pound - jako dovršitel a nejdůslednější naplňovatel /Cathay 1915/. U nás pak kulminuje tento proud v paradoxní "čínské" reakci na úděsný fakt 1.světové války Černou věží... mathesiovskou/1925/.

Naznačil jsem zde jen několik, snad klíčových, momentů z jednoho aspektu české modernosti, jehož soustavnější sledování a posléze integrace je velmi a aktuální.

x

x x

Modernost ve vývoji české architektury

Marie Benešová

Modernost ve vývoji české architektury je spojována ve 20.století s pojmem moderny, která bývá chápána běžně jako reakce na secesi. V procesu přehodnocení dějin architektury 19. a 20.století v průběhu uplynulých dvaceti let bylo však zdůvodněno, proč tomu tak není zcela a proč je třeba prameny české mo-

derní architektury hledat již na počátku devadesátých let 19.století. Referát docentky Peškové filozofickým uchopením a analýzou pojmu modernost vrhá na tuto otázku v architektuře ještě jiné světlo a nutí k zamyšlení. Chápeme-li modernost nejen jako novost, ale jako způsob přístupu, charakterizovaného očišťovnou, hledáním nového výrazu, odvozeného z hluboce prožité reality a především zduchovnění, jeví se vývoj architektury na rozhraní 19. a 20.století poněkud jinak, než byl běžně interpretován.

Architektura je příznačná stránkou užitnou a stránkou uměleckou, z nichž obě promítnuty do díla jsou následkem tvůrčího procesu. Zejména to platí v uvedené době, kdy vnitřní prostorový koncept stavby je charakterem i autorsky oddělen od plošného - fasády, která reaguje na prostoj vnější. Pod zorným úhlem zjištění, že nelze zaměňovat slovo moderní za pokrokové, se pokusme o aplikaci v území, které přímo volá po prověření - v asanační oblasti Josefova a části Starého Města, tím spíše, že bylo ve své době předmětem prudkých sporů. Asanační zákon byl vydán roku 1893 a na jeho základě se počalo za nesouhlasu zejména umělecké pražské veřejnosti bourat a ihned stavět, poněvadž šlo o věci finanční a daňové ve lhůtě následujících dvaceti let od početí procesu asanace, to znamená do roku 1915. Prudkost odmítavého postoje k tomuto počínání pražské radnice klade v časovém odstupu otázky, jakého charakteru byl proces asanace a jak ho hodnotit v současné době.

Při aplikaci je třeba si položit několik otázek, které

vyplynuly z analýzy problému modernismu.

Byla tedy po stránce technické i duchovní asanace produktem své doby, či ji negovala? Nesla charakter procesu očištění a hledání? Je odrazem prožitků nových skutečností a konečně je správné ji posuzovat ve sféře umělecké kritériem pokrokovosti?

Domnívám se, že asanace ve významu svého slova znamená ozdravění, tedy vychází z nutnosti očistit tuto část území Prahy v hygienickém a technickém smyslu, ale i sociálním a kulturním. Po této stránce pražské ghetto v osmdesátých a devadesátých letech svou urbanistickou konfigurací i architekturou sdělovalo již jen zánik historického významu pražské židovské obce a prezentovalo se jako území pražské chudiny a chátry bez rozdílu vyznání. Akt asanace byl tedy nutný a dobově odpovídající. Problém ozdravění a očištění jak po stránce fyzické, tak duchovní byl na pořadu dne. Pražská asanace nebyla naprosto ukvapená akce pražské radnice, ale proces dlouhodobé přípravy, trvající více než patnáct roků před tím, než byl asanační zákon vydán. Její často diskutovaná míra boření nebyla, jak je léta tradováno, projevem friumfující zlovůle, ale historicky nutným procesem v rozsahu určeném mírou zaostalosti území, které ve své reálné podstatě odporovalo soudobé materiální, technické i hygienické úrovni, již nemohla vyvážit hodnota historická v živém organismu města. Proces asanace nelze chápat jako negaci své doby, ale jako její zákonitý produkt. Rozhodně nese charakter očištění i hledání,

a to postránce materiální i kulturní.

Docentka Pešková ve svém referátu se dotkla několika termínů, které se běžně v uměleckohistorické terminologii používají, avšak, jak vysvětluje z jejího referátu, nikoliv v plném jejich významu, ale spíše intervenovaně. Moderní chápáno jako jednoznačně novodobé napáchalo právě v pojetí procesu asanace mnoho nedorozumění a vyvolalo mnoho zbytečných odsudků jen proto, že nebyl uvažován význam slova moderní jako způsob přístupu. A právě proces asanace je nutno posuzovat z tohoto úhlu, než z onoho běžně vžitého - novodobost, i když ani to zde nechybí.

Proces asanace Josefova a části Starého Města byl tedy nesporně procesem očištění, především po stránce skutečného ozdravení té nejzanedbanější části Prahy. Byl včasný z hlediska srovnání s Evropou. Nová skutečnost, která vznikla v rovině reality i idejí. Že je dokladem obou rovin, naznačuje reakce zde nově postavené části města na realitu očisty i hledání jí přiměřeného výrazu. Jestliže si klademe otázku, zda to, co vzniklo na místě části asanované Prahy, je hodnotné či ztraceníhodné, je třeba si především uvědomit, že až dosud při odsudcích toho, co v rámci asanace vzniklo, jsme hodnotili v plném smyslu slova pojmu modernost a že jsme tomuto hodnocení zůstali něco dlužni. Zůstali: právě to hledisko, které bylo zdůrazněno v referátu J. Peškové. Zůstali jsme dlužni hodnocení z pozice způsobu přístupu, které bylo v minulosti úplně nahrazeno zorným

úhlem novodobosti či pokrokovosti.

Slyšeli jsme, že význam slova modernost není totožný s termínem pokrokovost, což v umění platí dvojnásobně; neboť proces umělecké tvorby není v směřování za stále novým cílem, který čím více se přibližujeme, tím více se vzdaluje; v tvorbě umělecké není jednoznačného směřování, ale jsou časté návraty, z nichž vyrůstá vždy to budoucí nové. A právě nový Josefov a část Starého Města, které vznikaly na místech "zbořeníšť", je odrazem své doby ve svém prostředí. V realitě dispozic domů je možno spatřovat oboje: novodobost i způsob přístupu. Dodnes je v Praze v nájemných domech málo příkladů, které by se prostorovým komfortem vyrovnaly oněm ze staroměstské asanace. V poloze výrazu je architektura asanace odrazem, a to zcela neklamným a paralelním k celé "žité realitě", která je plná rozporů, projevujících se nikoliv ve sféře té části konceptu architektury, reagujícího bezprostředně na skutečnost. Ta podléhá hledisku novodobosti. Skutečná umělecky prožitá realita se plně projevuje v hledání výrazu, v hledání jazyka adekvátního době a prostředí.

"Drama přítomnosti" se neobrazilo v architektuře formou novou, ale v devadesátých letech střetem forem starých, které mnohdy v rozporuplném vztahu dávají tušit tvar nový, zdánlivě předchozí negující, a přece z něj vyvěrající. A tak se v Josefově a na Starém Městě setkáváme najednou a v jednom časovém období s vývojovou přípra-

you i výsledkem, který se znovu stává zárodkem, ale i negací způsobu přístupu, z něhož se odvíjí další výraz. Je to tu vše: eklektismus, secese, moderna i kubismus z období jednoho desetiletí. Je to podivuhodný doklad vývoje "moderní doby", který proti starému vytváří nového "genia loci", jehož existence se znovu přihlásila v právě proběhlé již osmé soutěži na dostavbu Staroměstské radnice. Toto místo je poznamenáno dvěma pojmy, které mu nová doba vtiskla. Pojmem očista a jemu odpovídajícímu výrazu zdochovnění oproti hrubé síle. Diskusní příspěvek je souhrnem z větší vědeckovýzkumné práce, v níž jsou uvedeny prameny i souborná literatura.

x

x

x

K výzkumu vztahu k literárnímu dědictví na přelomu 19.
a 20.století

Aleš Dvořák

V souvislosti s oslavami 110.výročí narození Zdenka Nejedlého jsme si připomínali i jeho přínos k řešení problematiky kulturního /a v tomto rámci i literárního/ dědictví. Na příkladu Nejedlého činnosti je dobře patrné, že otázky vztahu k hodnotám minulosti, k literárnímu dědictví, jsou často řešeny aktuálně, jakožto zacházení s tímto dědictvím, tedy jako ideologický a kulturně politický úkol. Je zřejmé, že v konkrétní